

OPERATION OF PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN PANDEMI CONDITIONS: EXPERIENCES FROM SLOVAKIA

FUNGOVANIE EDUKAČNÉHO PROSTREDIA ZÁKLADNÝCH A STREDNÝCH ŠKÔL V PANDEMICKÝCH PODMIENKACH: SKÚSENOSTI ZO SLOVENSKA

Alena Hašková, Romana Havettová, Zuzana Vogelová

Abstract

The authors in the article present main phenomena that during the state of emergency declared by the Government of the Slovak Republic due to the spreading coronavirus pandemic were to contribute to managing the situation and supporting operation of the educational environment of primary and secondary schools in Slovakia, at the newly arisen conditions. Following the summarization of the relevant phenomena, findings resulting from experiences which teachers acquired in practice are presented. Analysis of the acquired experiences was carried out on the basis of panel discussions with teachers a topic of which was critical assessment of teachers' practical experiences from providing education for primary and secondary school pupils during the state of emergency and after it continuing crisis situation.

Key words: *Primary and secondary schools, coronavirus pandemic, online teaching, teachers' experiences*

Abstrakt

V článku sú prezentované hlavné fenomény, ktoré mali počas núdzového stavu vyhláseného vládou Slovenskej republiky v dôsledku šíriacej sa pandémie koronavírusu prispieť k zvládnutiu situácie a podporiť fungovanie edukačného prostredia základných a stredných škôl na Slovensku v novovzniknutých podmienkach. V nadväznosti na sumarizáciu príslušných fenoménov sú uvádzané zistenia vyplývajúce z nadobudnutých skúseností učiteľov z praxe. Analýza nadobudnutých skúseností bola realizovaná na základe panelových diskusií s učiteľmi, ktoré boli zamerané na kritické zhodnotenie ich praktických skúseností so zabezpečením vzdelávania žiakov základných a stredných škôl počas núdzového stavu a po ňom pokračujúcej mimoriadnej situácie.

Kľúčové slová: *Primárne a sekundárne školstvo, pandémie koronavírusu, online vyučovanie, skúsenosti učiteľov*

1 ÚVOD

Perpetuum mobile. Izolovaná sústava. Ideálny plyn. Pružná zrážka. Realizácia pokusu v laboratórnych podmienkach. Čo majú spoločné obsahy skrývajúce sa za týmito pojmi? Sú to teoretické konštrukty. Teoreticky skúmané izolované časti reality. V praxi, v bežných "normálnych" podmienkach života nič nie je izolované. Všetko súvisí so všetkým. Veci, jednotlivé systémy, súčasti nášho životného prostredia sú poprepájané, navzájom sa ovplyvňujú. A nemusí to byť vždy evidentné, priame

prepojenie. Môže ísť o prepojenie cez ďalší, sprostredkujúci prvok, nemajúci priamu súvislosť so sledovaným prvkom (systémom).

Pandémia koronavírusu zmenila fungovanie edukačného prostredia základných a stredných škôl. Nadobudnuté skúsenosti budú mať nesporne značný dopad na celú plejádu faktorov. Či už ide o základné faktory, bezprostredne vytvárajúce toto prostredie, alebo o faktory, ktoré sa rôznymi spôsobmi (nepriamo, resp. sprostredkovane) podieľajú na vytváraní jeho úrovne a kvality.

Na Slovensku v dôsledku preventívnych opatrení voči šíriacej sa pandémie zostalo od 16. marca 2020 doma približne 450 tisíc žiakov základných škôl, 200 tisíc stredoškôľakov a takmer 100 tisíc vysokoškolských študentov (Burgerová, 2020; na základe uznesenia vlády Petra Pellegriniho z 11. marca 2020 vyhlásenie núdzového stavu v dôsledku pandémie nového koronavírusu a to od 16. marca 2020). Nastala mimoriadna situácia a v praxi sa ukázalo, že rezort školstva na mimoriadne situácie pripravený nie je. V neprehľadnom prerozdelení kompetencií medzi Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (MŠVVaŠ SR), zriaďovateľov škôl, vedenia škôl a učiteľov nastala situácia, v ktorej jednotliví aktéri väčšinou čakali na rozhodnutia tých druhých.

Školy sa snažili zvládnuť vzniknutú situáciu a postupne spúšťali vyučovanie cez internet. Učitelia však okrem informácie, že majú učiť, nedostali od Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu (ďalej len ministerstvo školstva) žiadne inštrukcie. Školy aj učitelia sa pasovali so vzniknutou situáciou ako vedeli – každá škola, každý učiteľ podľa svojich možností a schopností. K pozitívnemu posunu prišlo po vymenovaní novej vlády (21. marec 2020 - vládna koalícia politických strán OĽaNO, Sme rodina, SaS a Za ľudí pod vedením premiéra Igora Matoviča).

2 HLAVNÉ PILIERE FUNGOVANIA ŠKÔL POČAS KARANTÉNY

Hlavným pilierom fungovania edukačného prostredia základných a stredných škôl počas karantény sa stala internetová stránka www.ucimenadialku.sk, ktorú zriadilo ministerstvo školstva v spolupráci s viacerými mimovládnyimi organizáciami.

Účelom zriadenia stránky www.ucimenadialku.sk bola snaha ministerstva školstva pomôcť pedagogickým a odborným zamestnancom, manažmentu a zriaďovateľom škôl - ale i žiakom, študentom a rodičom – zvládnuť vzniknutú situáciu, dokázať orientovať sa v množstve informácií, odporúčaní a usmernení, a pomôcť všetkým aktérom nachádzať nové riešenia fungovania školských edukačných prostredí počas prerušenia tradičného vyučovania. Školy ocenili zriadenie tejto stránky ale oceňovali najmä jej následné pružné prevádzkovanie, ktoré výraznou mierou prispelo k zefektívneniu prenosu informácií (viď v predchádzajúcom spomínaný pozitívny posun v komunikácii informácií po vymenovaní novej vlády). Na portáli boli zverejňované dôležité termíny, podľa možnosti jednoznačné usmernenia pre školy a školské zariadenia, odporúčania pre manažmenty škôl a vyučujúcich ako postupovať v čase prerušenia prezenčnej výučby pri rešpektovaní možností a potrieb jednotlivých žiakov, rodičov i učiteľov.

Významnou súčasťou internetovej stránky www.ucimenadialku.sk, ako piliera fungovania edukačného prostredia základných a stredných škôl počas karantény, boli, resp. aj naďalej sú jej podstránka *Podpora* a sekcia *#zvladnemetodoma*.

Podstránka *Podpora* je prioritne určená pre učiteľov za účelom vzájomnej výmeny skúseností. Súčasne však poskytuje priestor aj širšiemu okruhu záujemcov

(jednotlivcov, záujmových skupín, vzdelávacích inštitúcií, rôznych nadácií) na realizáciu webinárov, sprístupňovanie či už vlastných alebo prevzatých videonávodov alebo na poskytovanie konzultačných a poradenských služieb.

Sekcia *#zvladnemetodoma* poskytuje námety na aktivity zamerané na celodennú starostlivosť o deti so zdravotným znevýhodnením. Táto sekcia vznikla v čase pandémie koronavírusu v rámci projektu *Inklulinka*, realizovaného spoločne *Platformou rodín a Nadáciou pre deti Slovenska*.

Už v prvý deň spustenia internetového portálu *www.ucimenadialku.sk* do prevádzky (26. marca 2020) ho navštívilo 119 602 návštevníkov a počet pozretí jednotlivých stránok dosiahol 588 678 zobrazení. Najviac navštevovanými boli online zdroje, ktoré učitelia môžu využiť pri aplikácii dištančného vzdelávania, aktuálne zmeny termínov v organizácii školského roka, ako aj odporúčania na zadávanie úloh online a rady a tipy. Súčasne bolo zaznamenaných vyše 250 rôznych podnetov a otázok od rodičov, učiteľov, zriaďovateľov, neziskových organizácií a ďalších. Otázky boli smerované najmä do oblasti pracovnoprávných vzťahov a realizácie online vzdelávania (Bartošovičová, 2020). Prostredníctvom portálu bol zabezpečený prístup k vyše 100 webinárom, online hodinám, materiálom pre digitálne vzdelávanie, odporúčaniam pre učiteľov, odborných zamestnancov, rodičov, vysoké školy a poradne.

Súčasťou webovej stránky *www.ucimenadialku.sk* je aj prehľad dostupných komunikačných nástrojov a platforiem, elektronických zdrojov a existujúcej podpory pre školy, pedagogických a odborných zamestnancov, ako aj pre rodičov. Akékoľvek námety, inšpirácie, pripomienky a otázky môže verejnosť naďalej zasielať na adresu *info@ucimenadialku.sk*.

Ako ďalší pilier fungovania edukačného prostredia základných a stredných škôl počas karantény možno vnímať ministerstvom školstva riadený Štátny pedagogický ústav (pod správu ktorého by mal prejsť aj portál *www.ucimenadialku.sk*). Táto inštitúcia bola ministrom školstva SR Branislavom Gröhlingom poverená koncipovať ďalšie riešenia na úspešné zvládnutie vzniknutej situácie. Súčasne bola vedením Štátneho pedagogického ústavu (ŠPÚ) poverená vzdelávacia analytička v oblasti inklúzie Miroslava Hapalová (MŠVVaŠ, 2020), ktorá vo vedúcej funkcii nahradila predchádzajúceho riaditeľa ŠPÚ Ľudovíta Hajduka.

Prvým opatrením na uľahčenie aktuálnej situácie všetkým účastníkom vzdelávania bolo zastavenie známkovania (od 6. apríla 2020) pri priebežnom hodnotení žiakov počas prerušeného vyučovania v školách a odporúčanie školám, aby učitelia známky, ktoré boli žiakom udelené ešte pred vypuknutím pandémie, nebrali do úvahy ani pri záverečnom hodnotení žiakov. Hlavným zámerom uvedeného opatrenia bolo poskytovať žiakom najmä slovnú spätnú väzbu a motivovať ich k učeniu. V rámci záverečného hodnotenia bolo umožnené školám hodnotiť žiakov vo všetkých ročníkoch slovnou. Školy si teda mohli vybrať či budú žiakov klasifikovať, t. j. hodnotiť ich známkou, alebo či ich budú hodnotiť slovnou, prípadne kombináciou oboch typov hodnotení. Výnimkou boli žiaci prvých ročníkov základných škôl, pre ktorých bolo nariadené slovné hodnotenie ako povinný (jediný) spôsob záverečného hodnotenia žiakov.

Ďalším opatrením bolo odporúčanie neklasifikovať žiakov v rámci predmetov, v ktorých v čase prerušeného vyučovania v školách nebolo možné naplniť ciele predmetu. V týchto prípadoch škola na vysvedčeniach žiakov uvádzala, že žiak predmet absolvoval. Takisto sa neodporúčalo hodnotiť žiakov (a to rovnako základných ako aj stredných škôl) na základe testov a písomných skúšok, bola zrušená povinnosť

realizovať predpísané kontrolné písomné práce a žiakom nemohlo byť udelené nedostatočné záverečné hodnotenie, na základe ktorého by museli opakovať príslušný ročník. Na základe rozhodnutia ministra školstva Branislava Gröhlinga bolo zrušené testovanie deviatakov, prijímacie skúšky na stredné školy (deviataci boli prijímaní na stredné školy podľa koncoročných známok z 8. ročníka a polročných známok z 9. ročníka) a písomná časť maturitných skúšok (maturanti mali možnosť požiadať o absolvovanie ústnej časti maturitnej skúšky v prípade, že nesúhlasili s udelením maturitného hodnotenia podľa priemeru ich známok).

Pre učiteľov a rodičov, ktorí mali otázky týkajúce sa rezortu školstva v súvislosti s opatreniami proti šíreniu koronavírusu, ministerstvo školstva zriadilo bezplatnú infolinku *Poradenské call centrum rezortu školstva* (Poradenské call centrum MŠVVaŠ SR). V rámci poradenského centra boli informácie poskytované jednak telefonicky a jednak na základe mailového kontaktu *helpdesk@iedu.sk*.

Podobnú službu emailového a telefonického poradenstva zriadil aj Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP). Konkrétne išlo o poradenstvo ako pracovať doma počas karantény s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a zdravotne znevýhodnenými deťmi.

3 PILIERE V KONTEXTE BEŽNEJ PRAXE

Úlohou uvedených pilierov a podporných služieb síce bolo vytvárať, resp. napomáhať vytvárať náležité edukačné prostredie na zabezpečenie realizácie vzdelávania žiakov základných a stredných škôl počas vzniknutej pandémie koronavírusu, hlavné bremeno však napriek tomu bolo na učiteľoch. A ako je konštatované už v úvode, každá škola a každý učiteľ túto situáciu riešili najmä v závislosti od svojich možností a schopností.

Analytici Inštitútu vzdelávacej politiky (IVP) už v apríli upozorňovali, že v dôsledku zavedenia dištančnej formy výučby žiakov základných a stredných škôl bola značná časť žiakov zo vzdelávania vylúčená. Podľa ich odhadov sa do domáceho online vyučovania nedokázali, resp. nemohli zapojiť desaťtisíce detí (odhad celkového počtu 32 00 žiakov bez pripojenia na internet), predovšetkým detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (Bednárík et al., 2020).

Napriek uvádzaným upozorneniam analytikov Inštitútu vzdelávacej politiky, situácia v praxi nebola až tak dramatická. Nebola tak dramatická vďaka prístupu učiteľov k vzniknutej situácii a konkrétnym podmienkam ich školy a žiakov. Hlavné bremeno zabezpečenia náležitého edukačného prostredia dištančnej formy vyučovania pre svojich žiakov niesli učitelia. Tí učitelia, ktorí mohli využívať dištančnú formu online vyučovania, sa museli vysporiadať s bremenom tvorby učebných materiálov (obsahu) pre túto formu vzdelávania. Tí učitelia, ktorí nemohli využívať dištančnú formu online vyučovania, sa museli vysporiadať s bremenom tvorby a doručovania písomne zadávaných učebných úloh a materiálov (najmä v prípade učiteľov vidieckych škôl osobné roznášanie nimi vytvorených učebných materiálov a zadaní úloh do poštových schránok).

V online prieskume realizovanom agentúrou *Focus* pre *Denník N* (Gdovinová, 2020) boli rodičia žiakov základných škôl požiadaní o vyjadrenie sa k zabezpečeniu dištančného vzdelávania žiakov zo strany školy, ktorú ich dieťa navštevuje. Až 76 % rodičov, ktorí sa zapojili do prieskumu, hodnotilo spôsob a úroveň toho ako škola, ktorú navštevuje ich dieťa, zareagovala na prerušenie vyučovania a zabezpečenie ďalšieho vzdelávania žiakov pozitívne. Pritom 62 % dopytovaných rodičov deklarovalo, že

učitelia zadávali žiakom cez internet (napr. cez *EduPage*) len domáce úlohy ale online výučba sa nekonala. 19 % rodičov, ktorí sa zapojili do prieskumu, uviedlo, že učiteľ/ka robil/a interaktívnu výučbu cez internet vrátane zadávania aktivít a 12 % uviedlo, že učiteľ/ka robí výklad novej látky do monitora a potom zadáva domáce úlohy (napr. cez *EduPage*). Každodennú komunikáciu učiteľov so žiakmi potvrdilo 58 % rodičov.

Na veľkú váhu bremena, ktoré museli niesť učitelia, ktorí realizovali dištančné vzdelávanie žiakov formou online vyučovania, poukazujú výsledky prieskumu Nadácie Dionýza Ilkoviča (Nadácia Dionýza Ilkoviča, 2020). Prieskum bol zameraný na skúsenosti s vyučovaním počas pandémie a jeho respondentmi bolo 570 učiteľov prírodovedných a technických predmetov zo základných a stredných škôl. Výsledky prieskumu jasne hovoria o tom, že učitelia boli v podstate odkázaní sami na seba, a to napriek vytvoreným podporným pilierom pre edukačné prostredie online vyučovania. Až 77 % učiteľov používalo na zvládnutie situácie vlastnú techniku a až 90 % učiteľov si vytváralo aj vlastný obsah. Vytvorené učebné materiály si kolegovia následne poskytovali navzájom. Len necelá štvrtina respondentov využívala učebné materiály poskytované ministerstvom školstva. Pritom, ako uvádzajú samotní učitelia (resp. ako uvádza práve tých 90 % učiteľov, ktorí si sami vytvárali aj obsah vyučovania), príprava učebných materiálov na online vzdelávanie je oveľa náročnejšia ako príprava materiálov na bežné vyučovanie v škole. Z tohto dôvodu sa dopytovaní učitelia zhodovali v tom, že zvládnutie celej situácie by im najviac uľahčilo, keby mali k dispozícii dostupný obsah, s ktorým by mohli pracovať v online edukačných prostrediach. Ako najčastejšie používané nástroje online edukačných prostredí bola v rámci realizovaného prieskumu identifikovaná platforma *EduPage* a telekonferenčné nástroje *Zoom*, *MS Teams* a *Skype*.

Na tomto mieste považujeme za potrebné poukázať na problém pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov a ďalšieho vzdelávania učiteľov z praxe v oblasti formovania ich didakticko-technologických kompetencií, resp. rozvíjania ich profesijnej digitálnej gramotnosti. V Čechách aj na Slovensku ťažisko pregraduálnej prípravy učiteľov v oblasti formovania ich didakticko-technologických kompetencií je zamerané na rozvoj schopnosti učiteľov využívať v rámci svojej pedagogickej práce rôzne softvérové aplikácie, prípadne vytvárať si v týchto aplikáciách rôzne učebné materiály a učebné pomôcky. S rýchlym vývojom či už nových alebo inovovaných verzií softvérových aplikácií súvisí potreba neustálej inovácie časti učebných osnov študijných programov učiteľstva zameraných na oblasť didakticko-technologických kompetencií a v ich rámci digitálnej gramotnosti. V období rokov 2017 – 2019 boli v rámci slovenskej a českej proveniencie realizované rozsiahle výskumné šetrenia, cieľom ktorých bolo vytvorenie platformy pre návrh optimálneho modelu pregraduálnej prípravy učiteľov v oblasti didakticko-technologických kompetencií, s akcentom na formovanie ich profesijnej digitálnej gramotnosti. Finálny návrh optimálneho modelu (Záhorec, Hašková, Munk, 2020) však vychádza zo situácie pred pandemiou. Počas pandémie sa ukázalo, že pre učiteľov možno dôležitejšie ako byť pripravovaní na používanie rôznych softvérových produktov v rámci vyučovania jednotlivých predmetov je byť pripravovaní na využívanie online vyučovacích systémov. Pri posudzovaní toho, ako prebiehalo online vyučovanie počas pandémie, treba brať do úvahy to, že väčšina učiteľov sa dovedy s online vyučovaním nestretla, nikto ich nikdy neučil, ako sa touto formou vyučuje. To, že učitelia počas pandémie napokon túto formu vyučovania zvládli, je najmä zásluhou ich osobnej angažovanosti a vynaliezavosti. Podľa vyjadrení učiteľov (Nadácia Dionýza Ilkoviča, 2020) na to, aby mohli žiakov plnohodnotne vzdelávať cez počítač (online), potrebujú mať zabezpečené

adekvátne technické vybavenie, získať náležité počítačové zručnosti, a navyše k tomu potrebujú mať k dispozícii špeciálny obsah a dostatok času na prípravu. Podľa názoru učiteľov (90 %) by bolo dobré, aby vyučovanie online vzdelávania a práca s príslušnými systémami bola zaradená do pregraduálnej prípravy učiteľov na pedagogických fakultách.

4 VYHODNOTENIE SKÚSENOSTÍ Z PRAXE

4.1 METODOLÓGIA REALIZOVANÉHO HODNOTENIA SKÚSENOSTÍ UČITEĽOV

V dôsledku pandémie koronavírusu bolo potrebné zmeniť fungovanie edukačného prostredia základných a stredných škôl. Hneď v úvode je konštatované, že nadobudnuté skúsenosti z tejto situácie budú mať nesporne značný dopad na celú plejádu faktorov. Následne sú analyzované jednotlivé piliere, tak ako boli zavádzané do praxe v snahe vytvoriť náležitý podporný aparát pre fungovanie edukačného prostredia základných a stredných škôl v podmienkach šíriacej sa pandémie. Za účelom zhodnotenia skúseností, ktoré učitelia nadobudli počas výkonu svojej pedagogickej činnosti v týchto nových podmienkach, boli realizované dve panelové diskusie - jedna v prostredí základnej školy a jedna v prostredí strednej školy nitrianskeho regiónu. Obidve panelové diskusie mali charakter neformálneho posedenia pri káve, počas ktorého moderátor (učiteľ pôsobiaci na príslušnej škole) usmerňoval diskusiu tak, aby dochádzalo k vyjadrovaniu sa a vzájomnej výmene názorov učiteľov k štyrom základným otázkam:

1. Ako sa škola vysporiadala so zabezpečením výučby (vzdelávania) žiakov v novovzniknutých podmienkach pandémie?
2. Ako na túto situáciu reagovali učitelia? Ako zadávali úlohy žiakom?
3. Ako na túto situáciu reagovali žiaci? Ako sa zapájali do výučby, ako plnili zadávané úlohy?
4. Ako na túto situáciu reagovali rodičia žiakov? Komunikovali so školou, boli nápomocní, podporovali snaženie školy?

V prvej fáze boli analyzované zistenia z každej panelovej diskusie zvlášť a následne boli sumarizované do celkových, všeobecných záverov vyplývajúcich z oboch diskusií.

4.2 ANALÝZA ZISTENÍ VYPLÝVAJÚCICH Z NADOBUDNUTÝCH SKÚSENOSTÍ

Záveru diskusie skúseností učiteľov možno sumarizovať do nasledujúcich bodov:

- Vyučujúci reagovali na vzniknutú situáciu promptne a podľa obsahu predmetu zvolili adekvátne formu vyučovania.
- Počas posledného osobného kontaktu s učiteľmi žiaci dostali zadania úloh na nasledujúci jeden až dva týždne.
- Niektoré predmety boli vyučované on-line cez *Zoom*.
- Problémy boli spočiatku technického charakteru - dostupnosť počítačov pre učiteľov a aby si učitelia osvojili nové programy a začali ich používať. Vzhľadom na skutočnosť, že obidve školy už aj v predchádzajúcom školskom roku využívali platformu *EduPage* na vedenie elektronickej triednej knihy, prípadne na komunikáciu so žiakmi a rodičmi, v rámci strednej školy aj na zasielanie rôznych učebných materiálov žiakom a na chaty medzi zamestnancami, uvedené problémy boli náležite zvládnuté veľmi promptne.

- Podstatne závažnejším problémom bolo technické vybavenie žiakov, najmä žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (zabezpečenie počítačmi, potreba deliť sa o počítač so súrodencami ale aj rodičmi, ktorí tiež pracovali on-line, problém s WIFI, málo predplatených dát a pod.). V mnohých prípadoch sa učitelia stretávali celkovo s neochotou žiakov, ich nevôľou spolupracovať, aj keď neboli žiadne objektívne príčiny.
- Závažným problémom na strane žiakov bola aj úroveň ich digitálnej gramotnosti (a to aj v prípade stredoškolákov - nedostatočné zručnosti práce s počítačmi, nedokážu si stiahnuť dokumenty, nevedia vo virtuálnom svete nájsť informácie, potrebné webové stránky). Navyše existujú žiaci, ktorí bez objektívnych dôvodov nemajú záujem a ignorujú takto organizované vyučovanie (vzdelávanie).
- V prvej fáze dištančného vyučovania dochádzalo k zadávaniu predimenzovaného objemu úloh (rovnako v prípade základnej ako aj strednej školy, k predimenzovaniu dochádzalo z hľadiska kvantity ale aj náročnosti, s častým výskytom formulácií, s pochopením ktorých mali žiaci problémy). Na základe tejto skutočnosti učitelia následne znížili nároky kladené na žiakov, zadávali menšie objemy úloh a menej náročné aktivity, ktoré mohli zvládnuť všetci žiaci. A samozrejme podľa potreby modifikovali používaný spôsob tvorby príslušných textov pre žiakov tak, aby im žiaci porozumeli a texty neboli príliš dlhé.
- V súvislosti so zavádzaním online vzdelávacích systémov do vyučovania ako aj vytváraním učebných materiálov pre dištančné vzdelávanie žiakov učitelia sa učili jednak sami ale najmä sa učili navzájom.
- Do online vzdelávania sa zapojili všetci učitelia. A všetci zhodne a jednoznačne označujú zadávanie úloh, ich opravu, hodnotenie a následne informovanie žiakov nielen o hodnotení, ale aj o chybách (nesprávnych riešeniach) ako časovo náročnejšie v porovnaní s klasickou formou vyučovania. Pri online vyučovaní chýba priamy kontakt so žiakmi, ťažšie sa im vysvetľuje niečo, čo nepochopili, chýba možnosť promptne to vysvetliť a názorne ukázať. Nič nenahradí priamu prácu na hodine. Navyše online vyučovanie prináša pre učiteľa ďalšiu záťaž a stres, nakoľko musí nepracujúcich žiakov vyzývať mailom, správou na Facebooku alebo telefonicky, aby pracovali. Mnohí žiaci to pritom ignorujú a nereagujú ani na opakované výzvy.
- Zadania všetkých úloh, vrátane linkov na videá, interaktívne cvičenia a ďalšie aktivity boli pre žiakov strednej školy zverejňované na domovskej web stránke školy.
- Spätná väzba od žiakov bola rôznorodá. Sú žiaci, ktorí automaticky začali spolupracovať, niektorí sa ospravedlnili, že majú slabé pripojenie na internet, ale niektorí žiaci ostávali aj bez akejkoľvek spätnej väzby.
- Žiaci, ktorí počas predchádzajúceho štúdia (klasického školského vyučovania) dosahovali výborné až dobré výsledky, spolupracovali s učiteľmi pravidelne a posielali im vypracované cvičenia na kontrolu (e-mail, WhatsApp, Messenger).
- Žiaci s dostatočnými výsledkami spolupracovali nepravidelne, prípadne dokonca bez vykazovania akejkoľvek spätnej väzby.
- Žiaci boli vedení k samostatnosti a time managementu, nakoľko museli posielat vypracované zadania vždy do stanoveného termínu. Niektorým táto forma vyhovovala, lebo si vedeli rozdeliť čas podľa svojho biorytmu a rozsahu svojich

školských, resp. ďalších domácich povinností. Rozhodne však nevyhovovala všetkým, prípadne dochádzalo aj k jej „zneužívaniu“.

- Veľkým problémom bola klasifikácia žiakov. Učitelia upozorňovali na nízku úroveň objektivity klasifikácie dištančného štúdia, nakoľko do procesu vzdelávania vstupujú aj iné faktory a osoby, vyhľadávanie z rôznych zdrojov a nie je zaručené, aké vedomosti žiak nadobudol, ani či predkladané spracovania zadaných úloh sú skutočne výsledkom jeho činnosti. Dištančnú formu štúdia považujú učitelia za druh aktivity, počas ktorej žiak nadobúda vedomosti, ale s nízkou mierou overiteľnosti.
- Učitelia pozitívne hodnotili iniciatívnu pomoc ponúknutú školám zo strany vydavateľstva *Oxford* – poskytnutie možnosti do 31. augusta 2020 využívať všetky online aktivity (online učebnice, cvičebnice, zjednodušené romány na rôznych úrovniach a pod.) bezplatne cez domovskú web stránku vydavateľstva.
- Komunikácia s rodičmi žiakov bola realizovaná najmä prostredníctvom telefonického spojenia a mailovej pošty. Rodičia boli vyzývaní, aby dohliadli na svoje deti a podporili a kontrolovali ich pri realizovaných spôsoboch dištančného vzdelávania. Zabezpečovanie tejto komunikácie bolo veľmi časovo náročné, najmä pre triednych učiteľov.
- Mnohí rodičia, najmä spomedzi tých ktorí museli chodiť do práce, kontaktovali učiteľov jednak v súvislosti s kontrolou toho, či sa ich deti zúčastňujú jednotlivých aktivít a či plnia zadávané úlohy, a jednak v súvislosti s ospravedlňovaním svojich detí, ktoré boli doma samé a nevedeli sa pripojiť na online vyučovanie (resp. sa im vyskytli nejaké technické problémy ohľadne počítača alebo samotného pripojenia).
- V prípade väčšiny pripomienok zo strany rodičov tieto boli priebežne riešené (napr. požiadavky o poskytnutie väčšieho časového priestoru, z rôznych dôvodov, na vypracovanie niektorých zadaní). Vyslovene negatívne pripomienky zaznamenané neboli. Avšak tak, ako sa vyskytli prípady nezapájania sa žiakov do realizovaných procesov vzdelávania, tak aj v prípade rodičov sa vyskytli prípady absolútneho nezájmu o akúkoľvek spoluprácu a kontakt so školou.
- Rodičia často nezvládali dlhodobý pobyt detí doma, stresovali seba aj deti, v niektorých prípadoch sa vybíjali na učiteľoch. Na druhej strane mnohí rodičia sa začali viac venovať svojim deťom a mnohí začali akceptovať prácu učiteľov, pochopili, že učenie nie je jednoduché a zmenili svoj negatívny postoj ku škole a k učeniu k pozitívnemu.
- V niektorých, nie úplne ojedinelých prípadoch rodičia robili úlohy namiesto detí.
- Zaujímavým fenoménom boli „permanentné hospitácie“ rodičov na online vyučovaní ich detí, s ktorými boli konfrontovaní učitelia (napr. rodičia „nutne potrebovali utierať prach“ v miestnosti, v ktorej sa nachádzalo ich dieťa zúčastňujúce sa online vyučovania).
- Mnohí rodičia začali učiteľom písať aj súkromne a začali sa s nimi radiť o súkromných záležitostiach.

4.3 UKÁŽKY ZÁZNAMOV Z PANELOVÝCH DISKUSÍ

Na ilustráciu uvádzame niekoľko príkladov zaujímavých skúseností prezentovaných učiteľmi v rámci realizovaných panelových diskusií.

- Prvé dni išiel každý učiteľ podľa toho, ako si sám predstavoval dištančné vzdelávanie. Niektorí sme sa začali učiť učiť online, niektorí učili len prostredníctvom zadávania úloh žiakom. Nesledovali sme množstvo posielaných úloh a to sa nám potom vrátilo. Keď nám deti začali posielat' vyriešené úlohy späť a my sme nestíhali kontrolovať a odpovedať na elektronickú poštu. V tomto sme my, online učiteľia, mali veľkú výhodu, lebo sme deti učili cez Zoom a tak sme nepotrebovali nutne veľa úloh.
- Veľa času vyučujúcim zaberala kontrola, oprava prác a zadaní, spätná väzba žiakom a najmä slovné hodnotenie. Netreba zabúdať na to, že učiteľia majú na starosti aj 150-300 žiakov!
- Veľa z nás muselo doma vyriešiť otázku, či sme učiteľia alebo rodičia. Najmä my s malými deťmi sme mali problém vysvetliť svojmu dieťaťu, že mama je doma ale pracuje. Po dvoch mesiacoch karantény sme už svoje deti naučili, že počas online výučby nebeháme mame do izby, ale ak ju chceme vidieť, len nakukneme a zakývame.
- Deti boli tak nadšené novým spôsobom výučby, že rodičia nás prosili, aby sme takto učili aj cez víkend, čo sme samozrejme odmietli.
- Pre deti to bola krásna zmena, videli sa a počuli sa, a to bol dôvod, prečo prvý mesiac prebehol s nadšením. Učiť online je veľmi zaujímavé a kreatívne. Ale je to veľmi náročné na prípravu, pretože udržať pozornosť detí, je naozaj majstrovstvo. Museli sme neustále vymýšľať nové veci. A napriek tomu, druhý mesiac nadšenie opadlo a bolo stále náročnejšie udržať si záujem detí.
- Najkrajšou odmenou za všetko moje úsilie bolo, keď počas online vyučovania prišla ku kamere mamička jedného z mojich žiakov a poprosila ma o môj email a telefónne číslo, lebo jej syn ma chce nominovať za najlepšiu učiteľku.

4.4 UKÁŽKY POSTOJOV ŽIAKOV K NOVEJ FORME VZDELÁVANIA

V predchádzajúcom uvádzané závery diskusií vedených s učiteľmi potvrdzujú aj komentáre samotných žiakov, ktorí boli následne požiadaní o vyjadrenie sa k priebehu vyučovacích aktivít, ktoré mali organizované zo strany školy počas mimoriadnej situácie šíriacej sa pandémie. Ako ukážku uvádzame aspoň niektoré z nich.

- Tak ja si myslím, že to bolo zvládnuté dobre. Za moju školu si myslím, že profesori boli dosť ohľaduplní pri žiakoch, ktorí neposlali úlohy načas. Niečo bolo ťažko pochopiteľné, no nebolo to nič, čo by sa nedalo vyriešiť s profesorom alebo sa poradiť so spolužiakmi. A čo sa týka ostatných škôl, čo som niekde započula, nepáčilo sa mi, že študenti mali až príliš veľa úloh a testov. Tým myslím to, že v jeden deň aj tri testy alebo na napísanie rozsahovo väčších poznámok len jeden deň. Samozrejme, dá sa to zvládnuť, nevravím že nie. Len sa mi to nepozdávalo.
- Ako pozitívum beriem asi to, že sme mali na vypracovanie úloh viacej času ako v škole. A pozitívne je aj to, že som mala menej stresu ako keď som chodila každý deň do školy. Ako negatíva beriem to, že keď sme mali nejaké úlohy, ktoré boli ťažšie, alebo som im nerozumela, tak mi to nemal kto vysvetliť tak ako v škole.
- Bolo to náročné z toho pohľadu, že všetko bolo treba fotiť a potom to posielat'. A nemali sme takú komunikáciu ako v škole s učiteľmi. Alebo napríklad náročné to bolo na prax. Nemusíme mať niekto také technické vybavenie doma ako v škole na praxi. A známkovanie je tiež zložitejšie.

- *Aj keď mi škola chýbala, tak som si obľúbila túto formu učenia, keďže som mala viac času a mohla som si rozdeliť kedy sa čo budem učiť.*
- *Jediná nevýhoda učenia cez internet je, že nové učivo nepochopím tak ako keď nám to profesor vysvetľuje na hodine.*
- *Táto výučba je pre mňa oveľa horšia ako v škole. Dá sa to všetko v pohode zvládnuť, ale musíme sa tomu viac venovať. Fajn podľa mňa bolo, že všetko som robil v pohodlí domova a mal som viac času na premyslenie.*
- *Nepáčilo sa mi, že učitelia nám posielali toho 2 krát viac ako keď chodíme normálne do školy. Nemala som čas na nič iné, len robiť úlohy.*
- *Nechápala som veľa vecí, pretože sme ich nepreberali a keď nepočujem výklad učiva, je ťažšie tomu rozumieť a pochopiť to.*
- *Fajn bolo, že som nemusel vstávať o 6. ráno, mohol som si pomôcť internetom, mal som viac času na robenie úloh.*
- *Čo sa mi nepáčilo: niektorí žiaci mohli dosť podvádzať, občas nám neboli zaslané úlohy z niektorých predmetov a museli sme ich pýtať od profesorov, nemohli sme preberať nové učivá, ktoré by bolo potrebné vysvetliť nám a samozrejme chýbali mi spolužiaci a školské prostredie.*

5 ZÁVER

Pandémia koronavírusu zmenila fungovanie edukačného prostredia základných a stredných škôl. Ako konkrétne ho zmenila, sme popísali. Otázka je, aký to bude mať dopad na následné fungovanie škôl. A otázka je aj, na ktoré ďalšie zložky nášho života to bude mať dopad. Lebo ako je uvedené v úvode, v bežných "normálnych" podmienkach života nič nie je izolované. Všetko súvisí so všetkým. Veci, jednotlivé systémy, súčasti nášho životného prostredia sú poprepájané, navzájom sa ovplyvňujú. Pred pandémiou, aj v dôsledku celoeurópskeho prílevu migrantov, bola na školách zdôrazňovaná potreba výchovy k multikultúrnej tolerancii, potreba viesť mládež už od predškolského veku k zvládaniu intolerancie, rasizmu, xenofóbie, k akceptácii multikulturality a hodnotovej inakosti. Napriek dosiahnutým výsledkom v tejto oblasti, v dôsledku pandémie sa v súvislosti s vnímaním prostredia Ázie ako pôvodcu vírusu dá predpokladať zvýšený nárast rasizmu. A školy sa popri narastajúcej kyberšikane budú možno musieť zaoberať aj nárastom šikanovania žiakov pochádzajúcich z ázijského prostredia. Pred pandémiou bola zdôrazňovaná potreba rešpektovania ekonomických špecifik a požiadaviek trhu práce na zabezpečenie potrebných pracovných síl v jednotlivých regiónoch pri optimalizácii lokálnych systémov stredného školstva. Ak aj tieto dva aspekty boli niekde zosúladené, v dôsledku dopadu pandémie na národnú ekonomiku sa môžu výrazne zmeniť aj regionálne ponuky pracovných miest. A stredné školy budú možno musieť opäť prehodnocovať otváranie akých študijných odborov by korešpondovalo s možnosťami uplatnenia sa ich absolventov na domácom regionálnom trhu práce. Okrem toho, že všetko súvisí so všetkým, nič nie je len čierno-biele. Aj čierno-biela fotografia okrem čiernej a bielej farby obsahuje celú plejádu rôznych odtieňov sivej. Pandémia v konečnom dôsledku bude mať „nekonečné množstvo“ rôznych dopadov. Pozitívnych alebo negatívnych? Ako sme uviedli - nič nie je len čierno-biele. Je na nás, aby sme nadobudnuté skúsenosti a postupne sa prejavujúce dopady pandémie využili v náš prospech, v prospech optimálneho nastavenia a fungovania jednotlivých zložiek nášho života.

Literatúra

1. BARTOŠOVIČOVÁ, M. (2020). *Korona vírus mení školství. K učení online přibudne slovné hodnocení.* <https://vedanadosah.cvtisr.sk/koronavirus-meni-skolstvo-k-uceniu-online-pribudne-slovne-hodnocenie>
2. BEDNÁRIK, M., ČOKYNA, J., OSTERTÁGOVÁ, A., REHÚŠ, M. (2020). *Ako v čase krízy zabezpečiť prístup k vzdelávaniu pre všetky deti.* https://drive.google.com/file/d/19-Wv8Vlv0zYTvyHB1VHSd86maOVNENGJ/view?fbclid=IwAR04UDxuoKBd6ENKom3uQXF1_9V-Pr1xtbahpM_7DWeXExSZ15ulmAfDD8c
3. BURGEROVÁ, D. (2020). *Sumár udalostí: Koronavírus a čo sa v školstve stalo po ňom.* <https://www.ktochyba.sk/sumar-udalosti-koronavirus-skolstvo-v-skratke>.
4. GDOVINOVÁ, D. (2020). *Rodičia sú z učenia s deťmi čoraz častejšie vystresovaní, úlohy pípajú aj o polnoci (+ prieskum).* <https://dennikn.sk/1829246/rodicia-su-z-ucenia-s-detmi-coraz-castejsie-vystresovani-ulohy-pipaju-aj-o-polnoci/>
5. MŠVVaŠ SR (2020). *Štátny pedagogický ústav povedie Miroslava Hapalová.* <https://www.minedu.sk/statny-pedagogicky-ustav-povedie-miroslava-hapalova/>
6. NADÁCIA DIONÝZA ILKOVIČA (2020). *Učitelia online výuku zvládli, no museli si pomôcť, ako vedeli – vychádza z prieskumu počas pandémie Covid 19.* <https://www.nadaciadi.sk/lepsie-skolstvo/ucitelia-online-vyuku-zvladli-no-museli-si-pomoc-ako-vedeli-vychadza-z-prieskumu-pocas-pandemie-covid-19/>
7. ZÁHOREC, J., HAŠKOVÁ, A., MUNK, M. (2020). *Digitálna gramotnosť učiteľov v kontexte ich profesijnej prípravy.* Bratislava, Univerzita Komenského

Contacts

Prof. PaedDr. Alena Hašková, CSc.
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta
Dražovská cesta 4, 949 74 Nitra, Slovensko
Tel: +421 37 6408 336
E-mail: ahaskova@ukf.sk

PhDr. Romana Havettová
Stredná odborná škola obchodu a služieb
Ul. SNP 5, 953 01 Zlaté Moravce, Slovensko
E-mail: rhavettova@yahoo.com

Mgr. Zuzana Vogelová
Základná škola, Topoľová 8, 949 01 Nitra, Slovensko
E-mail: vogel@stonline.sk